

Methodology of Ethnological Research in the Scientific Heritage of M. Hrushevsky: Historiography

Rostyslav Konta

*Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of Ethnology and Local Lore,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine*

Email: Konrost@ukr.net

Viktor Pylypenko

*Candidate of History, Associate Professor, Department of Ethnology and Local
History, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine*

Email: viktor.pylypenko@gmail.com

Abstract

The article considers the issue of coverage in the historiography of the methodology of ethnological research of M. Hrushevsky. The main approaches of representatives of different historiographical schools to the interpretation of this problem are considered. The works of scientists concerning the study of the theoretical scientific heritage of the scientist from the standpoint of ethnological science are analyzed. This problem has not been adequately covered in historiography. The vast majority of works relate to the general historical methodological component of historical research of the scientist. At the same time, M. Hrushevsky attached great importance to ethnological scientific research, as evidenced by his interest in developing questionnaires for the organization and conduct of ethnographic expeditions. The main tendencies of formation of scientific knowledge about the theoretical basis of ethnological researches in the work of M. Hrushevsky are traced, and also prospects of further studying of this problem are defined.

Keywords: historiography, methodology, ethnology, ethnography, folklore.

МЕТОДОЛОГІЯ ЕТНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ М. ГРУШЕВСЬКОГО: ІСТОРІОГРАФІЯ

Ростислав Конта та Віктор Пилипенко

Анотація

У статті розглядається питання висвітлення в історіографії методології етнологічних досліджень М. Грушевського. Розглянуто основні підходи представників різних історіографічних шкіл до тлумачення зазначеної проблеми. Аналізуються праці науковців, що торкаються вивчення теоретичної наукової спадщини вченого з позиції етнологічної науки. Зазначена проблема не отримала належного висвітлення в історіографії. Переважна більшість праць стосується загальноісторичної методологічної складової історичних досліджень вченого. Водночас М. Грушевський надавав дуже важливого значення етнологічним науковим пошукам, про що свідчить його інтерес до розробки питальників для організації та проведення етнографічних експедицій. Простежено основні тенденції формування наукових знань про теоретичне підґрунтя етнологічних досліджень в творчості М. Грушевського, а також визначено перспективи подальшого вивчення цієї проблеми.

Ключові слова: історіографія, методологія, етнологія, етнографія, фольклористика.

The problem of the methodology of historical research of M. Hrushevsky and his school began to be raised by Soviet scholars in the 1940s in an ideological context to substantiate the scientific failure of the historical concept of M. Hrushevsky as a "bourgeois nationalist" (Горбатьюк, 1946, p. 3–39; Круть, 1949, p. 17–42; Литовченко, 1973). Of course, the ideologically biased works of Soviet scientists devoted to the scientific achievements of the banned scientist do not provide any useful information on the question we have posed.

Investigating the question of M. Hrushevsky's development of the methodology of ethnological research, first of all it is necessary to analyze the works concerning the methodology of historical research of the scientist as a whole, highlighting the ethnological aspect of his scientific research. Literature devoted to the scientific school of M. Hrushevsky may be useful here, which will form a general impression of the development of the outlined question in historiography.

The first works of scientific value to clarify the methodology of historical research by M. Hrushevsky were published in the diaspora journal "Ukrainian Historian". But these studies analyzed mainly the methodology of the scientist in historical studies in general, although sometimes some approaches of the scientist to the study of the ethnogenesis of the Ukrainian people and its beginnings of national evolution were mentioned (Витанович, 1966, p. 34).

Only with the independence of Ukraine the first works devoted to the historical school of M. Hrushevsky were published. However, in these publications, questions of methodological foundations of ethnological research of the scientist, as a rule, were not raised (Тронько, 1991, p. 6–16).

Scientists became interested in the ethnological component of M. Hrushevsky's scientific research a little later. In particular, as V. Hotsuliak noted that "the efforts of V. B. Antonovych and M. S. Hrushevsky and students of their scientific schools overcame the backwardness in scientific research, research in such fields as ethnography, history, where previously Ukrainian scientists occupied quite high positions" (Гоцуляк, 1996, p. 253).

General questions concerning the activities of M. Hrushevsky's school were further covered in the journal "Ukrainian Historian", which was published in 1996 and was dedicated to the 130th anniversary of the scientist's

birth (Дашкевич, 1996, p. 88–141; Домбровський, 1996, p. 259–267; Грицак, Дашкевич, 1996, p. 395–396). The ethnological and methodological aspect of the materials contained in this edition concerned mainly the issues of research of ethnogenesis and ethnogenetic development of the Ukrainian people from antiquity to the present.

In 1999, these studies were, in fact, reprinted in the form of conference proceedings held in the mid-1990s and concerned the place of M. Hrushevsky in Ukrainian historical science (Грицак, 1996, p. 162–172; Дашкевич, 1996, p. 226–269; Домбровський, 1996, 217–226). In general, these studies only outlined the prospects for research in the direction of studying the development of M. Hrushevsky methodology of ethnological research.

The next important stage in the development of this topic were the materials published as a result of the conference “Mykhailo Hrushevsky and Western Ukraine”, which was dedicated to the 100th anniversary of the beginning of the scientist's activity at Lviv University (Михайло Грушевський, 1995). A number of articles in this collection were devoted to the methodological aspects of M. Hrushevsky's folklore scientific activity. Given the close connection between folklore and ethnology, as well as the difficulty of distinguishing the subject field of these sciences, these studies by I. Denysiuk (Денисюк, 1995) and Ya. Harasym (Гарасим, 1995, p. 234–236) consider the scientific achievements of the scientist, from the standpoint of ethnological science. Despite the small volume of publications by these authors, they raise, in our opinion, two important issues: first, consider the scientific heritage of M. Hrushevsky as a folklorist; and secondly, allocate a methodological component in the above problem.

I. Denysiuk emphasized that folklore research of the scientist until recently remained out of the attention of scientists and analyzed M. Hrushevsky's vision of folklore based on the analysis of his work “History of Ukrainian Literature” (Денисюк, 1995, p. 229–230). The author noted that the scientist used European methods of studying literature, using as a basis a cultural and historical school with the achievements of comparative, mythological, anthropological and psychological schools, along with their own methodological techniques (Денисюк, 1995, p. 230). According to I. Denysiuk, M. Hrushevsky was critical of the methodology of comparativism,

criticized the theory of borrowing and, consequently, formed his own comprehensive methodology of folklore research, based on the advanced achievements of European science together with the author's approach to solving specific research problems.

Ya. Harasym agrees with I. Denysiuk's views, who is inclined to believe that M. Hrushevsky created his own synthetic methodological system. The author believes that "the history of literature, according to M. Hrushevsky, should be closer to the sociological sciences, which aim to shed light on the psychological functions of man in the general evolution of his social life" (Гарасим, 1995, p. 234–235). Ya. Harasym believes that the scientist interprets folklore as an organic part of the history of literature, to the study of which he applies the principle of historicism, chronologizing the folklore of Ukrainians from ancient times to the present. The author emphasizes that M. Hrushevsky focuses on the human psyche of primitive times, which is a sign of popular at that time psychological and anthropological schools (Гарасим, 1995, p. 236).

This collection also contains an interesting article by L. Kondratyk and O. Kondratyk on methodological aspects of M. Hrushevsky's genetic sociology concerning the study of problems of religious beliefs (Кондратик, 1995, p. 248–250). The question of the study of primitive religious beliefs is the subject field of ethnology as a science in the context of this problem posed by M. Hrushevsky, who studied, in particular, the rites of a magical nature. This is an approach that was characteristic of the classics of European ethnological thought of the second half of the nineteenth – early twentieth century.

Even in those works that are not directly related to the study of the methodology of ethnological research in the works of M. Hrushevsky, we can identify a separate component of the views of scientists, which indicates the priority of studying the subjective aspects of life of ordinary people. Thus, V. Lysiі emphasized that "M. Hrushevsky was clearly aware of the problem of synthesis of objective and subjective in the assessment of the historical process, noting that the real at every turn always acquires subjective features, completes itself to the need, to the ideal of the era" (Лисий, 1995, p. 151). Thus, we can conclude that the methodology of organization of ethnographic research was crucial for the implementation of those important research tasks

set by M. Hrushevsky.

Some developments in historiography relate to the application of the historical and sociological method to the study of ancient history of Ukraine in the works of M. Hrushevsky. N. Chernysh believes that although the scientist worked in line with general evolutionary sociological concepts, he had his own vision of human development and expressed doubts about the legitimacy of purely positivist or psychological views on social evolution (Черниш, 1995, p. 324–327). We agree with the author's opinion on the complexity of the methodology of research of social phenomena by M. Hrushevsky, in particular in the ethnological dimension. A community where only empirical laws apply is a complex social reality that can be explored in practice, one of which was the organization of ethnographic expeditions.

In general, most of the works related to the study of the methodological basis of historical works of M. Hrushevsky, ignored the problem of scientific methodology of ethnological works of the scientist. In the best case, some works contain information that only indirectly affects our problem.

In particular, in dissertations the study of theoretical approaches to ethnological research of M. Hrushevsky also did not receive proper coverage. Thus, V. Pedych described the methods of research work of the scientist in general, without going into details and without highlighting the methodological component of his ethnological research (Педич, 1996). Some of the author's articles, which were the basis of the dissertation research (Педич, 1995, p. 49–51) and those that were published later, also did not shed light on this problem (Педич, 2005, p. 348–352; Педич, 2007, p. 340–346; Голобін, Кісь, Педич, 2009, p. 138–148).

Only a few works deserve special attention on our part, as they develop certain conceptual issues related to the methodology of ethnological research. In this context, it is expedient to single out the research authored by I. Senko and V. Delehan (Сенько, Делеган, 1997, p. 76–83). Characterizing the methodological component of M. Hrushevsky's study of the Ukrainian ethnos, the authors call the scientist an ethnologist who contributed to the development of the theory of ethnos, highlighting the core and its consolidating features (Сенько, Делеган, 1997, p. 78–79). On the example of the study of the Ukrainian ethnos by M. Hrushevsky, the authors cite its

differentiating features in the understanding of the scientist, where they identify a number of factors of ethnopsychological nature, as well as the development of scientists' methods for determining the ethnic territory of the people (Сенько, Делеган, 1997, p. 82–83). Thus, this study raises a number of important issues of a theoretical nature in the work of M. Hrushevsky, relating to the theory of ethnicity. At the same time, in this article these problems were only outlined and need further scientific development.

Unfortunately, the issues raised do not always receive further research. In the case of M. Hrushevsky, we can state the lack of lively interest of scientists in the methodology of his ethnological research, while the figure of the scientist with the independence of Ukraine is actively studied.

Recently, a number of works have been published on the methodology of historical research by M. Hrushevsky in general, without highlighting the ethnological aspect. Let us dwell only on some of them, which partially shed light on the problem we have raised.

In this context, it is advisable to highlight the dissertation research (Тельвак, 2000) and monograph of V. Telvak (Тельвак, 2002), as well as some of his articles (Тельвак, 2004). The author emphasizes the important methodological role of the socio-psychological approach in the works of M. Hrushevsky, which is to clarify not only the historical importance for Ukraine of this or that event, but also its perception in society, trying to recreate the motives that guided historical figures (Тельвак, 2000). This approach can be traced in the methodological materials developed under the leadership of M. Hrushevsky on the collection of ethnographic data, which provide answers to the questions: “How do people understand...?”, “What do people think...?”, “How do people interpret...?” etc. ([Б. а.], 1895, p. 1–16).

O. Sapeliak analyzes the "Program for collecting information about the Ukrainian-Russian land and people", which was developed in 1895 under the leadership of M. Hrushevsky (Сапеляк, 2000). The author noted that this program is quite broad and relevant even today. O. Sapeliak calculated that of the four sections of the program (historical, ethnographic, socio-economic and legal), the ethnographic section is the largest – 168 positions (for comparison: historical section – 10, socio-economic section – 23 positions). Accordingly,

we can conclude about the importance of ethnological data for historical research of M. Hrushevsky.

According to O. Sapelyak, this program directed scientists to the study of insufficiently researched issues – people's worldview, as well as identifying socio-psychological aspirations of the people, stereotypes, attitudes towards the community, other peoples and various social strata (Сапеляк, 2000).

In this context, it is also expedient to highlight the article by I. Shcherbak, which directly analyzes the program for collecting ethnographic material, developed by M. Hrushevsky entitled “Haircuts and other rites performed on children and adolescents”, as well as its significance for research of Ukrainian ethnological school. in the 1920s and 1930s (Щербак, 2002, p. 338–341). As is well known, the last program was published in 1926 and is connected with M. Hrushevsky's active scientific activity in Dnieper Ukraine.

We agree with I. Shcherbak, who noted that “an important role in determining the scientific basis of ethnographic studies in Ukraine in the 1920s and 1930s was played by M. Hrushevsky” (Щербак, 2002, p. 338–341). According to the author, the scientist in this program for the first time in Ukrainian ethnography posed the problem of gender and age differentiation of society, which previous collectors of ethnographic material perceived as a natural biological fact. M. Hrushevsky singled out the rites associated with gender and age differentiation into a separate system, where the starting point was the ritual of recognizing a newborn child “own” or “alien” to the genus and the ritual of his sexual identification.

It is expedient to single out O. Homotiuk's research, which analyzed the genetic and sociological approach of M. Hrushevsky to the study of cultural and living conditions of the people in connection with its social life. The author believes that according to the scientist, the evolution of the social process is closely linked to biological, economic and mental factors. O. Homotiuk emphasized that the scientist used the methods of scientific cognition comprehensively and systematically, and “cognitive possibilities were maximized by combining genetic, comparative with typological and retrospective methods. With his works on Ukrainian studies, the scientist left an unsurpassed example of the systematic application of scientific tools” (Гомотюк, 2005, p. 301).

The problem of researching the scientific methodology of folklore research of M. Hrushevsky was continued by Ya. Harasym, who after publishing abstracts on this topic in 1995 (Гарасим, 1995, p. 234–236), published a monograph (Гарасим, 1999) and a textbook (Гарасим, 2009) containing a separate section entitled “Traditions of cultural and historical school in the scientific method of Mykhailo Hrushevsky as a folklorist” (Гарасим, 2009, p. 201–233). The main idea of these works in the context of covering the methodology of folklore research M. Hrushevsky is the recognition that the scientist as a historian and folklorist in the field of studying the mentality of Ukrainians adjoins the scientific representatives of the cultural and historical school.

In his article M. Hlushko (Глушко, 2008, p. 14–20.) touched on the methodological component of M. Hrushevsky’s ethnological views, analyzed the ethnographic program developed by him during his active work at the Shevchenko Scientific Society in Lviv and came to an interesting conclusion about the similarity of this program with the scientific interests of M. Hrushevsky in the field of ancient culture and life of Ukrainians, which further confirms the regularity of initiating the publication of “Ethnographic Collection” (Глушко, 2008, p. 20.).

According to O. Homotiuk, the works of M. Hrushevsky approved a fundamentally new methodological approach to the Ukrainian historical process, which consisted in revealing the historical longevity of the Ukrainian people, their territorial and national unity, along with borders, as well as information about climate, relief, land, rituals, moral principles, trade, fishing, external influences and other factors that influenced the history of Ukraine (Гомотюк, 2010, p. 29). According to the author, in the scientist’s work “priority was given to the ideas of the identity of the Ukrainian people, the continuity of their everyday life on the own land, features of national culture, language, customs, character, creating a real picture of their state and stateless periods of the past, world space, directions of future foreign policy orientation” (Гомотюк, 2010, p. 33).

The monograph of V. Kapelyushny, G. Kazakevych and N. Chernyshchuk “Ukrainian ethnology in the European context (second half of the XIX century – 20s of the XX century)” (Капелюшний, Казакевич, Чернишук, 2013) became an important event in the study of the methodology of

ethnological research of M. Hrushevsky. According to the authors, the methodological aspects of genetic sociology developed by M. Hrushevsky influenced the formation and development of ethnological knowledge in Ukraine. Other researchers agree with this opinion, emphasizing that the traditions of M. Hrushevsky's scientific school continued to exist in the future (Домбровський, 2001, p. 557–561).

In addition, in this study, the authors evaluate the scientific and organizational achievements of M. Hrushevsky in the field of ethnology. In particular, it is noted that although ethnology was not the leading field of scientific interests of M. Hrushevsky, at the turn of the XIX–XX centuries the scientist carried out a huge organizational work in establishing ethnographic research in Ukraine. Among the important methodological developments of M. Hrushevsky, the authors note his comparative and ethnological research, and according to the scientific worldview classify him as a moderate evolutionist, who was a supporter of the approaches of the French sociological school. This work contains thorough assessments of M. Hrushevsky's scientific and organizational contribution to the formation and development of Ukrainian ethnology, namely his studies expanded the range of Ukrainian ethnology. M. Hrushevsky's activity in the field of popularization of achievements of European ethnological thought became an impetus to the development of the theoretical and methodological base of Ukrainian ethnology. The scientific ideas formulated by the scientist and his organizational activity started a new phenomenon in Ukrainian ethnology – the school of genetic sociology (Капелюшний, Казакевич, Чернишук, 2013, p. 96–115).

Thus, despite the fact that today we have a large number of works on the problem of the methodology of historical research of M. Hrushevsky, but there is little literature devoted directly to the methodology of ethnological research. The available research reveals mainly the general methodological techniques of the scientist and the basic principles of his historical research and does not give a comprehensive vision of the problem of organization of ethnological research by M. Hrushevsky. The problem of methodological aspects of scientific research of ethnographic nature, covering such branches of science as ethnology, ethnography, folklore, literary studies and anthropology, needs further clarification.

References

- [Б. а.], 1895, Програма для збирання відомостей про українсько-руський край і нарід уложена членами наукового Товариства ім. Шевченка // Етнографічний збірник. – Львів. – Т. I. – С. 1–16.
- Витанович, І., 1966, Уваги до методології й історіософії Михайла Грушевського // Український історик. – Нью-Йорк. – № 1–2 (9–10). – С. 34.
- Гарасим, Я., 1999, Культурно-історична школа в українській фольклористиці. – Львів: Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. – 144 с.
- Гарасим, Я., 2009, Нариси до історії української фольклористики: навч. посіб. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, філол. ф-т. – К.: Знання. – 301 с.
- Гарасим, Я., 1995, Традиції культурно-історичної школи у науковій методі М. Грушевського-фольклориста // Михайло Грушевський і Західна Україна: доповіді і повідомлення наукової конференції. – Львів. – С. 234–235.
- Глушко, М., 2008, Михайло Грушевський – ініціатор та організатор етнографічних досліджень в НТШ // Народознавчі зошити. – № 1–2. – С. 14–20.
- Голобін, В. М., Кісь, Я. І., Педич, В. П., 2009, Наукова діяльність Львівської історичної школи Михайла Грушевського (1894–1914 рр.) // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. – Івано-Франківськ. – № 3. – С. 138–148.
- Гомотюк, О., 2010, Михайло Грушевський – архітектор науки про українство // Психологія і суспільство. – № 2. – С. 29.
- Гомотюк, О., 2005, Михайло Грушевський – фундатор наукового українознавства / Оксана Гомотюк // Історіографічні дослідження в Україні. – К. – Вип. 16. – С. 301.
- Горбатюк, В. Т., 1946, М. Грушевський та його так звана школа (Історіографічні замітки) // Наукові записки Львівського державного університету. Серія історична. – Львів. – Т. 1. – Вип. 1. – С. 3–39.

- Гоцуляк, В., 1996, До оцінки львівського періоду історичної школи Грушевського Михайло Грушевський: Студії і матеріали з нагоди 130-річ. від дня народж. // Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен. – Т. XXXIII, № 1–4 (128–131). – С. 253.
- Грицак, Я., 1999, Чи була школа Грушевського? // Михайло Грушевський і українська історична наука: Матеріали наук. конф., присвяч. Мих. Грушевському: Львів, 24–25 жовт. 1994 р.; Харків, 25 серп. 1996 р.; Львів, 29 верес. 1999 р. – Львів. – С. 162–172.
- Грицак, Я., Дашкевич, Я., 1996, Михайло Грушевський та його історична школа: Конференційні здобутки // Український історик. – Т. XXXIII. – Михайло Грушевський: Студії і матеріали з нагоди 130-річ. від дня народження. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен. – № 1–4 (128–131). – С. 395–396.
- Дашкевич, Я., 1996, Боротьба з Грушевським та його Львівською школою за радянських часів // Український історик. – Т. XXXIII. – Михайло Грушевський: Студії і матеріали з нагоди 130-річ. від дня народження. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен. – № 1–4 (128–131). – С. 88–141.
- Дашкевич, Я., 1999, Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів // Михайло Грушевський і українська історична наука: Матеріали наук. конф., присвяч. Мих. Грушевському: Львів, 24–25 жовт. 1994 р.; Харків, 25 серп. 1996 р.; Львів, 29 верес. 1999 р. – Львів. – С. 226–269.
- Денисюк, І., 1995, Фольклористичні концепції М. Грушевського і І. Франка // Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідом, наук. конф. / Львів, ун-т ім. І. Франка та ін. – (Львів, 26–28 жовт. 1994 р.) / А. Карась (відповід. ред.) та ін. – Львів: Світ. – С. 229–230.
- Домбровський, О., 1996, Традиції школи Грушевського у львівському НТШ // Український історик. – Т. XXXIII. – Михайло Грушевський: Студії і матеріали з нагоди 130-річ. від дня народження. – Нью-Йорк; Торонто; К.; Львів; Мюнхен. – № 1–4 (128–131). – С. 259–267.

- Домбровський, О., 1999, Традиції школи М. Грушевського у львівському НТШ в 30-х роках // Михайло Грушевський і українська історична наука: Матеріали наук. конф., присвяч. Мих. Грушевському: Львів, 24–25 жовт. 1994 р.; Харків, 25 серп. 1996 р.; Львів, 29 верес. 1999 р. – Львів. – С. 217–226.
- Домбровський, О., 2001, Традиції школи М. Грушевського у львівському НТШ в 30-х роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 557–561.
- Капелюшний, В. П., Казакевич, Г. М., Чернищук, Н. В., 2013, Українська етнологія у європейському контексті (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) /. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». – 209 с.
- Кондратик, Л., 1995, Проблема релігії в концепції генетичної соціології М. Грушевського // Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідом. наук. конф. / Львів. ун-т ім. І. Франка та ін. – (Львів, 26–28 жовт. 1994 р.) / А. Карась (відповід. ред.) та ін.; Львів: Світ. – С. 248–250.
- Круть, В. Г., 1949, К вопросу об антинаучном буржуазно-националистическом извращении и фальсификации истории Украины в работах М. Грушевского и его «школы» // Ученые записки Московского педагогического института им. В. И. Ленина. – М. – Т. 60. – С. 17–42.
- Лисий, В., 1995, Про методологію історії в спадщині М. Грушевського // Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідом. наук. конф. / Львів. ун-т ім. І. Франка та ін. – (Львів, 26–28 жовт. 1994 р.) / А. Карась (відповід. ред.) та ін.; Львів: Світ. – С. 151.
- Литовченко, М. М., 1973, На службі антинародної політики про історичну концепцію М. Грушевського та його «школи». – К. – 62 с.
- Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідом. наук. конф. / Львів, ун-т ім. І. Франка та ін. – (Львів, 26–28 жовт. 1994 р.) / А. Карась (відповід. ред.) та ін.; Львів: Світ, 1995. – 352 с.
- Педич, В., 2005, Наукова школа як об'єкт історіографічного вивчення (на прикладі історичної школи М. Грушевського у Львові) //

- Українська історична наука на сучасному етапі розвитку: Доповіді та повідомлення II-го Міжнародного наукового конгресу українських істориків, Кам'янець-Подільський, 17–18 вересня 2003 р.: У 4-х т. Т. 1 / Ред.: Л. Винар, О. Завальнюк; Українське історичне товариство (США, Україна, Канада, Європа). – Кам'янець-Подільський державний університет, Інститут історії України НАН України, світова наукова рада при Світовому Конгресі українців. – Кам'янець-Подільський, К., Нью-Йорк, Острог: Вид-во національного університету «Острозька академія», 2005. – С. 348–352;
- Педич, В., 2007, Науково-організаційна діяльність історичної школи Михайла Грушевського // Українська історична наука на шляху творчого поступу: Матеріали III міжнародного наукового конгресу українських істориків; 17–19 травня 2006 р. Луцьк: У 3 т. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – Т. 1 / Ред. Л. Винар; І. Коцан: Українське історичне товариство (США, Україна, Канада, Європа), Інститут історії України НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Світова наукова рада при Світовому конгресі українців, Історична секція Української вільної академії наук у США. – С. 340–346.
- Педич, В. П., 1996, Львівська історична школа М. Грушевського (1894–1914 р.р.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. – К. – 204 с.
- Педич, В., 1995, Роль історичного семінару М. Грушевського у формуванні львівської історичної школи // Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідом. наук. конф. / Львів. ун-т ім. І. Франка та ін. – (Львів, 26–28 жовт. 1994 р.) / А. Карась (відповід. ред.) та ін.; Львів: Світ. – С. 49–51.
- Сапеляк, О., 2000, Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім. Шевченка (1898–1939 рр / НАН України, Ін-т народознавства. – Львів. – 208 с.
- Сенько, І. М., Делеган, В. В., 1997, Методичні засади Михайла Грушевського при вивченні історії українського народу // Спадщина Великого Українця: Наук.-метод. зб. матеріалів конф.,

- присвяч. 130-й річниці ювілею М. С. Грушевського та п'ятій річниці незалежності України. – Ужгород. – С. 76–83.
- Тельвак, В. В., 2000, Теоретико-методологічні підстави історичних поглядів М. С. Грушевського (кінець XIX – початок XX століття): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. – Дрогобич. – 211 арк.
- Тельвак, В., 2004, Інституційні та теоретичні засади української історичної науки на зламі XIX – початку XX століття в науковій діяльності Михайла Грушевського // Історія та історіографія в Європі. – К. – Вип. 3.: Історична наука як засіб політичної легітимації в Німеччині та в Україні у XX столітті. – С. 107–115.
- Тельвак, В., 2002, Теоретико-методологічні підстави історичних поглядів Михайла Грушевського (кінець XIX – початок XX століття) / Українське Історичне Товариство, Дрогобицький держ. педагогічний ун-т ім. Івана Франка. – Нью Йорк; Дрогобич. – 236 с.
- Тронецький, Я. Я., 1991, Приреченість школи Грушевського (М. С. Грушевський) // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К.; Хмельницький. – С. 6–16.
- Черниш, Н., 1995, Історико-соціологічний метод М. Грушевського і сучасність // Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідом. наук. конф. / Львів. ун-т ім. І. Франка та ін. – (Львів, 26–28 жовт. 1994 р.) / А. Карась (відповід. ред.) та ін.; Львів: Світ. – С. 324–327.
- Щербак, І., 2002, Програма Михайла Грушевського «Постриження й інші обряди, відправлявані над дітьми й підлітками» в контексті наукових досліджень української етнологічної школи 20–30-х рр. XX ст. // Матеріали до української етнології: щорічник. – К., 2002. – Вип. 2 (5). – С. 338–341.

